

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 09 | pp. 297-302 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

МИНТАҚА ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ

Жумаев Ислом Хўшбоқ ўғли

Термиз давлат университети ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада минтақа туризмни ривожлантиришда туристик йўналишларга ижобий ва салбий таъсир кўрсатадиган омиллар чуқур таҳлил қилиниб, минтақавий хос хусусиятлари бўйича таклифлар берилган.

Аннотация. В данной статье подробно анализируются факторы, оказывающие положительное и отрицательное влияние на туристские дестинации в развитии регионального туризма, и даются предложения по региональным особенностям.

Abstract. This article analyzes in detail the factors that have positive and negative impact on tourist destinations in the development of regional tourism, and provides suggestions on regional features.

Калит сўзлар. Минтақа, туризм, инфратузилма, туризм иқтисодиёти, ёндашув, механизм, маҳсулот.

Ключевые слова. Регион, туризм, инфраструктура, экономика туризма, подход, механизм, продукт.

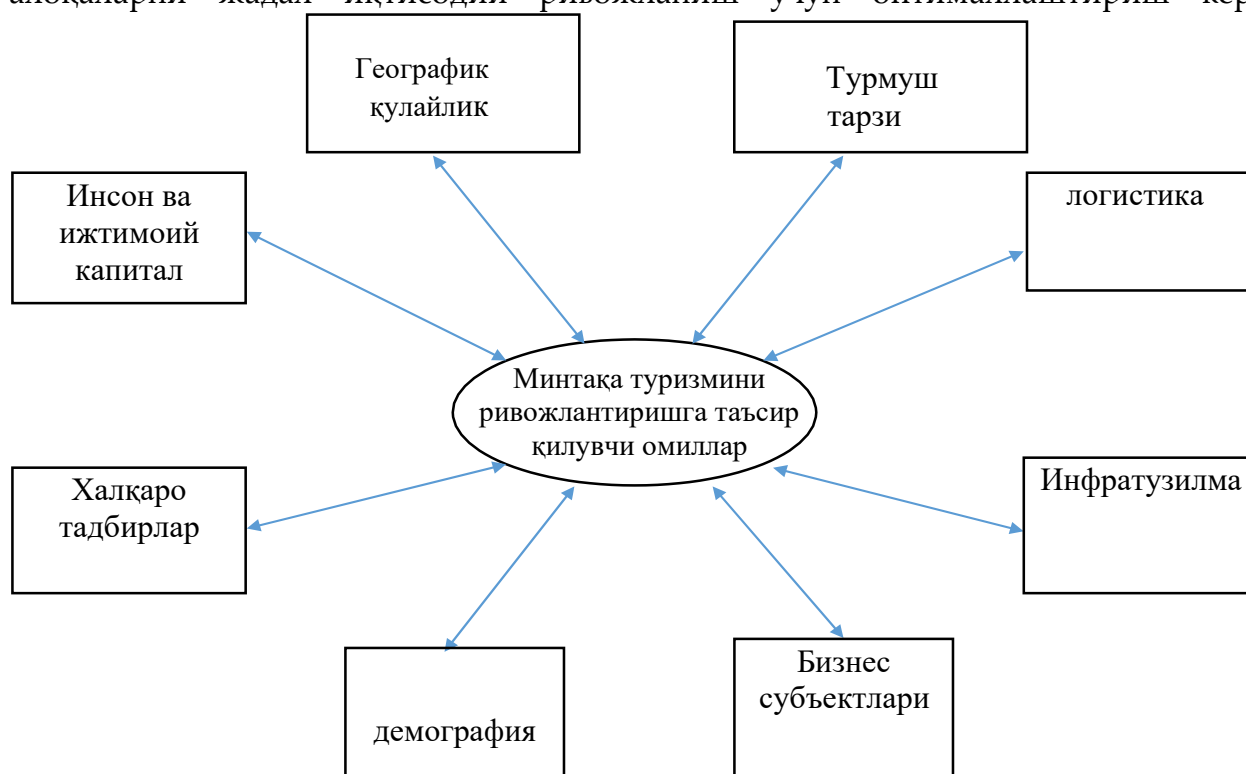
Key words. Region, tourism, infrastructure, economic tourism, income, mechanism, product.

Туризм саноати барча йўналишларга кўп ўлчовли таъсир кўрсатади. Ривожланаётган саноат сифатида у барча манфаатдор томонлар масъулият билан иштирок этса, маҳаллий ҳамжамият ривожига улкан ҳисса қўшади. Туризмнинг ижтимоий таъсири, бошқа нарсалар қатори, олимларнинг эътиборини талаб қиладиган нарсадир. Туризмнинг ижтимоий таъсири жуда катта ва хилма-хил бўлиб, у бошқа туристик таъсирлар билан бирлаштирилган. Демак, туризмни масъулият билан бошқариш учун уни ўрганиш жуда зарур. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” тўғрисидаги ПФ-60 сонли фармони доирасида мамлакатимиз тараққиётини белгиловчи 100 та мақсад ишлаб чиқилди. Ушбу стратегиянинг 35-мақсадида: “«Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қилинг» дастури доирасида маҳаллий сайёҳлар сонини 12 миллион нафардан ошириш ҳамда республикага ташриф буюрадиган хорижий туристлар сонини 9 миллион нафарга етказиш [1]” вазифаси қўйилган. Белгиланган мақсадга эришиш учун туризмни ривожлантиришда туристик йўналишларга ижобий ва салбий таъсир кўрсатадиган омилларни чуқур таҳлил қилиш керак. Туризмнинг ижтимоий жиҳатлари, туризмни режалаштириш, ривожлантириш ва қарорлар қабул қилиш

жараёнларида минтақани хусусиятларини ҳам эътиборга олиш жуда муҳимдир. Бундан ташқари, туризм схемаси жараёнида ижтимоий таъсирларни кузатиш салбий таъсирларни камайтириш ва ижобий томонларини кучайтириш учун муҳим аҳамиятга эга. Сайёҳлик ривожига маҳаллий ёрдамни кучайтириш ва мезбон жамоаларнинг эҳтиёжларини қондиришдан ташқари, туризмнинг самарали ривожланиши ҳақида гап кетганда, аҳолининг туризм таъсири ҳақидаги тасавурларини ўрганишнинг аҳамияти катта. Бир қанча муаллифлар туризм ривожланаётган саноат сифатида мезбон жамоаларнинг иқтисодига, ижтимоий маданиятига ва атроф-муҳитга таъсир кўрсатишига қўшиладилар. Туризм иқтисодиётни яхшилаш, кўпроқ табиий ва маданий диққатга сазовор жойларни яратиш ва ушбу диққатга сазовор жойларни ҳимоя қилишга ёрдам бериш орқали фойдали бўлади[2]. Шунингдек, резидентларнинг умумий фаровонлиги ва ҳаёт сифатини уларнинг туризмнинг ижтимоий таъсирини чуқур тушуниш учун ҳисобга олиш тавсия этилди, бу эса туризмни ривожлантиришни қўллаб-қувватлашда ҳатти-ҳаракатларни рағбатлантириш учун тегишли бошқарув стратегияларини ишлаб чиқишга имкон беради[3]. Ҳ.К.Венг ўз тадқиқотларида соҳани такомиллаштиришнинг минтақавий хос хусусиятлари кенг ёритилган бўлиб, даставвал, мавжуд кучли талаблар ва таҳдидларни таҳлил қилиш ҳамда нисбий устунликларини аниқлаб олиш муҳим аҳамиятга эга[4]. Барқарор ривожланиш ва барқарор туризм бир-бирига боғлиқ ғоялардир. Атроф-муҳит ва ривожланиш бўйича Бутунжаҳон комиссияси барқарор ривожланишни "келажак авлодларнинг ўз эҳтиёжларини қондириш қобилиятига путур етказмасдан ҳозирги кун эҳтиёжларига жавоб берадиган ривожланиш" деб таърифлаган. Ҳозирги вақтда ушбу концепция инклюзив бўлиб, "қашшоқликка барҳам бериш, истеъмол ва ишлаб чиқариш шакллари ўзгартириш, соф экологик масалалардан кўра иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг табиий базасини бошқаришга" қаратилган[5]. Маҳаллий аҳолининг муносабати, фикрлари ва ҳис-туйғуларини ўрганиш тадқиқотчилар учун туризмнинг таъсири ҳақида маълумот олишнинг бир усули ҳисобланади. Энг тез ва тўғридан-тўғри таъсир кўрсатадиган гуруҳ сифатида аҳоли туризм таъсирига нисбатан сезгирроқ. Улар туризмнинг ҳозирги ривожланишига нисбатан муносиб баҳо беришлари мумкин. Туризмнинг барқарор ва фаровон ривожланиши маҳаллий ҳамжамиятларнинг туризм ва сайёҳлар ҳақидаги тасавурига боғлиқ бўлиб, натижада уни қабул қилувчи жамоанинг талаб ва истакларини ҳисобга олган ҳолда ривожлантириш керак. Чунки жамиятнинг муносабати ташриф буюрувчиларни ушлаб туриш, қониқиш ва такрорий текширувлар, шунингдек, туризмни ривожлантиришнинг келажакдаги ҳаракатлари учун жуда муҳимдир. Ҳозирги вақтда туризмни ривожлантириш ва аҳамиятини баҳолаш ва таҳлил қилиш учун бир қанча тадқиқотлар олиб борилмоқда. Туризм бутун дунё бўйлаб сиёсатчилар томонидан катта эътиборга эга бўлса ҳам, маҳаллий аҳолининг идроки эътибордан четда қолди. Агар туризм истиқболли натижаларни келтирса, мезбон ҳамжамият туризмни ривожлантиришга ижобий жавоб беради[6]. Туризм ривожланиши минтақадаги турмуш даражасини оширади, аҳолини бандлигини таъминлашга ёрдам беради, ялпи ҳудудий маҳсулот таркибида хизматлар ҳажми ҳиссасини ўсишига имкон яратади, минтақа инфратузилмасини

яхшиланишига ҳисса қўшиб, минтақага пул оқимини тезлаштирадиган соҳадир. Соҳани тубдан ислоҳ қилиш йўлида ишлаб чиқарилаётган қонун, фармон ва фармойиш, чора тадбирлар, тўғридан тўғри инвестицияларни соҳага жалб қилиниши ҳамда халқаро ташкилотларининг минтақани ривожлантириш бўйича амалий лойиҳалари бугунги кунга келиб ўз натижасини кўрсатмоқда[7]. Бир жиҳати яққол бизга аёнки, давлатнинг туризм соҳасини ривожлантиришдаги ўз позицияси аниқ ва уни янада ривожлантиришда қатор тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Аммо маҳаллий тадбиркорлик субъектлари томонидан ўз иш фаолиятини амалга ошириш давомида йўл қўйилаётган камчиликлар ва соҳада ўз касбининг мутахассислари, тажрибали кадрларнинг етарли даражада эмаслиги натижасида ташриф буюраётган туристларни лозим даражада қониқиш юқори эмаслиги, туристларнинг ташриф йўналишларини ўзгартиришга ҳамда туристик ташриф амалга оширишдан олдинги минтақа ҳақидаги фикр-мулоҳазаларига салбий таъсир қилиши мумкин. Шунингдек, шу ҳудудда хизмат кўрсатишда тажрибасизлик, саёҳатдан қониқиш ҳис қилмаслик ёки бошқа сабабларга кўра муаммоларга дуч келсалар, улар бу ҳудуд ҳақида салбий дестинация имижини шакллантирадилар[8]. Минтақада туризмни ривожлантириш учун зарур бўлган туристик салоҳиятга, шунингдек, жисмоний ва институтчионал инфратузилма ва устки тузилмага эга бўлган ҳудудларда жозибадор кучни яратадиган бир ёки бир нечта туристик маҳсулотларга қаратилган минтақавий ривожланиш моделлари ишлаб чиқиш зарур. Яъни, минтақанинг иқтисодий, ижтимоий ва жисмоний ўсиши ва мувофиқлаштирилишига қаратилган минтақавий режалаштириш тадқиқотларида туристик салоҳиятни ҳисобга олган ҳолда туристик таъминот салоҳиятини яратиш чораларини кўриш керак. Минтақавий туризмни режалаштиришнинг энг муҳим босқичларидан бири бу кўриб чиқилаётган йўналиш учун жалб қилиш кучига эга бўлган тўғри туристик маҳсулот(лар)ни танлаш ва ишлаб чиқишдир. Туризмни ҳудудий режалаштиришда; Минтақанинг табиий хўжалик бойликлари ва ижтимоий-маданий бойликлари ва ҳодисаларини баҳолаш орқали диққатга сазовор жойни яратиши мумкин бўлган туристик маҳсулотларни аниқлаш ва улар орасидан рақобатбардошлиги юқори бўлганларини устувор маҳсулотлар сифатида танлаб олиш керак. Туристик маҳсулотни тўғри танлаш билан бир қаторда туризм соҳасида фаолият юритувчи давлат сектори, хусусий сектор ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳамкорлиги билан туризм соҳасида мутаносиб ривожланишга эришиш мумкин. Сурхондарё вилоятида туристик салоҳиятга эга туризм турларидан айниқса, тоғ туризми, ёввойи табиат ва ов туризми, зиёрат туризми, тарихий туризм, спорт туризми, эко туризм, маданий туризм, соғломлаштириш туризми, кемпинг ва карвон туризмларидан самарали фойдаланиш лозим. Туризмнинг минтақавий ривожланишида туризм секторининг минтақалараро номутаносибликни бартараф этишдаги ролини ўрганиш, хусусан, туризмнинг муқобил туризм салоҳиятини очиб беришдир. Ҳудудий номутаносиблик тушунчаси, минтақавий номутаносибликнинг пайдо бўлиш жараёни, ҳудудий номутаносиблик турлари, ҳудудий ривожланиш концепцияси, мутаносиб ва номутаносиб ривожланиш моделлари, ҳудудий режалаштириш концепцияси, минтақавий номутаносибликнинг турлари ва

минтақавий режалаштириш ўртасидаги боғлиқлик, минтақавий ривожланиш сиёсатлари, уларнинг мақсадлари, воситаларини эътиборга олиш минтақа туризм салоҳиятидан самарали фойдаланишда маяк вазифасини бажаради. Минтақа туризмни ривожлантиришда қуйидаги омилларни чуқур таҳлил қилиш зарур бўлади: минтақани тарихий ривожланиши, туризм ривожланишига таъсир этувчи омиллар, туризмнинг ижобий ва салбий иқтисодий, ижтимоий ва экологик таъсири, туризм таклифи ва туристик талаб тушунчалари, туризмга бўлган талаб ва таклифга таъсир этувчи омиллар. Минтақавий ривожланиш ўртасидаги алоқадорлик, туризмни минтақавий ривожланиш стратегияси сифатида баҳолаш, туризмдан минтақавий ривожланишда фойдаланиш назариялари, туризмнинг минтақавий тараққиётга таъсирини таҳлил қилиш керак. Минтақавий ёндашувнинг энг катта афзаллиги шундаки, жамоалар биргаликда ишлаш орқали кўпроқ нарсага эришишлари мумкин. Минтақада туризмни ривожлантириш режалари кўпроқ мувофиқлаштириш ва алоқаларни таъминлаш орқали ресурслардан янада самарали фойдаланиш имконини беради. Минтақада туризмни ривожлантиришнинг энг муҳим муваффақият омилларидан бири бўлган бошқарув механизмини фаоллаштириш орқали минтақадаги ресурслардан янада мувозанатли ва самарали фойдаланиш имконини беради. Туризм индустриясининг аҳамияти минтақа хизматлар соҳасини ривожлантириш билан бирга бандлик, хусусий сектор ўсиши ва инфратузилмани ривожлантиришнинг асосий манбаи сифатида намоён бўлишини эътиборга олган ҳолда туризмнинг бошқа тармоқларга таъсири, туризм сектори иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари билан мустаҳкам алоқага эга ва бу алоқаларни жадал иқтисодий ривожланиш учун оптималлаштириш керак.

1-расм. Минтақа туризмни ривожлантиришга таъсир қилувчи омиллар

1-расмдаги таъсир қилувчи омиллардан ташқари бир нечта туризмни ривожланишига таъсир этувчи омиллар мавжуд бўлиб, жаҳон сайёҳлик ҳаракатларида келажакдаги туризм тенденцияларини белгиловчи омилларни куйидагича кўрсатиш мақсадга мувофиқ бўлади. Ижтимоий-маданий ва демографик омиллар, иқтисодий омиллар, сиёсий ва халқаро омиллар, технологик омиллар, рақобат омиллари, глобаллашув, хавфсизлик, иқлим ўзгариши, янги туристик профил, бозор сегментацияси, дестинацияни режалаштириш ва бошқариш. Шунингдек, туризм ташкилотлари турли мамлакатлар ва йўналишларда узоқ муддатли режалар ва дастурларни тузиш учун юқорида санаб ўтилган асосий мавзулардаги ўзгаришларни билиши ва яқиндан кузатиб бориши керак. Аҳолининг тез ўсиб бораётгани, фаровонлик даражаси, муҳим истеъмолчи гуруҳига айланиб бораётган ёшлар, эрта пенсияга чиқиш имкониятлари, таълим ва маданиятнинг аҳамияти ортиб бораётгани, ундан халос бўлиш истаги. даврнинг психологик муаммолари ва қизиқиш ва диққатга сазовор жойларга бўлган талабнинг ортиши келгуси йилларда ҳам халқаро туризм саёҳатларини ривожлантиришда муҳим омил бўлмоқда. Туризм сектори иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари билан мустаҳкам алоқага эга ва бу алоқаларни жадал иқтисодий ривожланиш учун оптималлаштириш зарур. Кириш-чиқиш таҳлили усули билан текширилганда, туризм 37 сектор билан боғланганлиги айтилади. Авиация корхоналари туризм сектори энг кўп ҳисса кўшадиган тармоқлар қаторига киради. Туризмнинг энг кучли таъсири ишлаб чиқариш тармоқларида кузатилади. Чакана савдо, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва қурилиш каби тармоқлар билан алоқалар маҳаллий мултипликатор эффеқтини оширади, натижада иқтисодий ўсиш ва бандлик имкониятларини яхшилади. Туризмнинг иқтисодий таъсири кўплаб иқтисодиёт тармоқларида сезилади, аммо унинг сектор сифатидаги ҳиссасининг чегараларини аниқлаш қийин. Минтақа туризмни ривожлантиришда мукамал инфратузилма ва ташқи дунё билан яхши алоқаларни таъминлаш ёрдамида ишлаб чиқариш корхоналари маҳсулотларини сотиш жадаллашиб уни диверсификация қилиш имкониятини беради. Натижада минтақа аҳолисини даромади ошади. Шу билан бирга, туристик талаб ортиб бораётган ҳудудларда турар жой, озик-овқат ва ичимликлар, саёҳат, транспорт ва дам олишга инвестициялар ортиб боради.

Натижа Туризм даромадлари кўпаяди Маҳсулот турлари кенгайди Маданий туризмга бўлган талаб ортади. Бутик меҳмонхоналар жозибатор СПА ва соғломлаштириш туризми кенг тарқалади ва туризмга бўлган талаб диверсификацияланади. Чунки туризм ривожланган иқтисодиётда унинг таъсири ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий-маданий соҳаларда намоён бўлади. Ривожланаётган туризм сектори мамлакатнинг тўлов балансини яхшилаш, даромад олиш, валюта тушумларини кўпайтириш ва у билан боғлиқ бўлган бошқа кўплаб тармоқларни сафарбар қилишга ёрдам беради. Хулос қилиб айтсак, минтақанинг географик жойлашуви, минтақада сақланиб қолган шарқона урф-одатлар, инсонларнинг яшаш тарзи ва демографик жиҳатдан ўсиб бораётганлиги; минтақа туризм инфратузилмасининг қулайликлари, барча талабларга жавоб берадиган ва тарихийлигини сақлаб қолган жойлаштириш воситалари, миллийликни ўзида намоён қилувчи ресторанлар, маҳаллий транспорт хизматларини йўлга

қўйилганлиги каби имкониятларнинг мавжудлиги минтақа туризмни ривожланишига ҳисса қўшади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” тўғрисидаги ПФ-60 сонли фармони
2. Y. Pekershen, M. Kaplan. Local Community Perceptions of Tourism Development: The Case of Akyaka as Cittaslow. Giant of society. (2022), 10.1080/15575330.2022.2071956
3. H. Ramkissoon. Social impact of tourism and quality of life: A new conceptual model. J. Sustain. Tourism (2023), 10.1080/09669582.2020.1858091
4. Weng Hang Kong Hilary du Cros Chin-Ee Ong(2015), "Tourism destination image development: a lesson from Macau", International Journal of Tourism Cities, Vol. 1 Iss 4 pp. 299 - 316 Permanent link to this document: <http://dx.doi.org/10.1108/IJTC-08-2014-0016>
5. U. Bob. Assessing responsible tourism behaviors among beach tourists in Durban, South Africa
6. D. GURSOY, M. YOLAL, MA. RIBEIRO, A. PANOSSO NETTO. The influence of trust on local residents' mega-event perception and support. J. Trav. Res. (2017), 10.1177/0047287516643415
7. UNWTO (Tourism research Assessment report) Region of Khorezm//<https://mfa.uz/en/consular/visa/>
8. Сачук Т.В. Поведение потребителей в территориальном маркетинге / Карел. науч. центр РАН, Ин-т экономики. — Петрозаводск: Карелский научный центр РАН, 2005 - 157 с

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

